

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
МАЛА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА”

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

М.А.Н.

Мала академія наук
України під егідою
ЮНЕСКО

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ XVII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ “АКАДЕМІЧНА Й УНІВЕРСИТЕТСЬКА НАУКА: РЕЗУЛЬТАТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ”

12-13 ГРУДНЯ 2024 РОКУ

УДК 7.011.2

**НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ ХУДОЖНИКА
(НА ПРИКЛАДІ ЖИВОПИСУ СЕРГІЯ ГЕРАСИМЕНКА)**

Перець О.О.

*Національний університет «Полтавська політехніка імені
Юрія Кондратюка»
perets-ol@ukr.net*

Сучасна Російсько-українська війна – трагічне підтвердження дієвості концепції зіткнення цивілізацій американського соціолога та політолога Самуеля Хантінгтона, який на початку 90-х рр. XX ст. передбачав, що «найважливіші кордони, що розділяють людство, і переважні джерела конфліктів будуть визначатися культурою», а «найбільш значущі конфлікти глобальної політики розгортатимуться між націями і групами, що належать до різних цивілізацій». Така політична динаміка примушує з національних позицій актуалізувати міркування дійсного члена Національної академії наук України Ф.І. Шміта про призначення художника, як про «уяву людства..., в якій оживають враження, комбінуються в образи, що виражають те, що думає та відчуває людство...». Природно, що у сучасному світі національна свідомість мистця (не залежно від його парадигми) [1] не тільки визначає спосіб його художнього мислення, але й спонукає відтворювати в образах, які він же втілює у формах, найбільш доступних для колективної свідомості самовизначеної людської спільноти, з якою митець себе ототожнює, – її цивілізаційні прагнення.

Метою роботи є дослідити, на прикладі живописних пошуків Сергія Герасименка, вплив національної ідентичності художника на його творчість, за умов існування в чужоземному культурному просторі.

У публікації використано сукупність загальнонаукових методів (аналіз, синтез, спостереження, узагальнення). Методологія наукового дослідження базується на філософських принципах пізнання, діалектичному, логічному і системному підходах до розгляду досліджуваних проблем.

Основні результати. На початку 70-х рр. XX ст. імперський тоталітарний совєцький режим почав ліквідацію в УРСР течії шістдесятництва, яка від 50-х рр. поширювалася серед української інтелектуальної еліти та була спрямована на демократизацію суспільно-політичного і культурного життя в республіці. З метою асиміляції українців, всебічно, жорстоко, репресивними методами, запроваджувалася політика русифікації, якій в першу чергу піддавалися освітні заклади всіх рівнів, через що українське національне культурне життя стрімко деградувало.

Історично склалося, що українці брали активну участь у розбудові міста на Неві, становленні та розвитку тут культурно-мистецького життя, а звідси і всієї імперії. І в часи Російської імперії, і в часи СРСР Санкт-Петербург – Ленінград був місцем зосередження передових інтелектуальних сил держави, тому втілення українських творчих ініціатив тут, часом, було більш реальним, ніж в самій Україні. Цьому також сприяв більш вільний, ніж в УРСР, доступ до різноманітних українських культурно-історичних джерел, які зосереджені в чисельних бібліотеках та музеях міста. Еволюція міста на Неві у XX ст., коли значення столиці перехопила Москва – втілення патріархального, символ допетровського царизму московітів, перетворила Ленінград на своєрідний центр культурно-духовного протистояння осереддю совєцького тоталітаризму, тій таки Москві. Розбудований за європейським зразком у добу найвищого розквіту капіталізму в Росії, навіть своїм розташуванням максимально наближений до західноєвропейського світу, Ленінград притягував обдарованих молодих людей з усього СРСР особливою творчою атмосферою, що панувала в різноманітних його навчальних закладах, перетворюючи багатьох на вільнодумців [4, 7].

По закінченню навчання у ленінградському Інституті живопису, скульптури та архітектури ім. І.Ю. Рєпіна в 1971 р. Феодосій Гуменюк, який залишився жити та працювати в Ленінграді, обрав для творчої праці українську тематику, розпочавши ґрунтовні історико – культурологічні дослідження. До національної художньої роботи доєдналися і його друзі – земляки: В. Макаренко, Г. Чернета

та Ю. Сьомош. Таким чином на початку 1970-х рр. утворилося товариство українських митців, які засобами новітнього мистецтва розвивали та поширювали українські мотиви в артистичному середовищі Ленінграду [2, 3].

У 1976 р., після навчання у Харківському державному художньому училищі, до міста на Неві прибув Сергій Герасименко з метою стати студентом відділення монументально-декоративного розпису Ленінградського вищого художньо-промислового училища імені В.Г. Мухіної. Училище славилося демократизмом і не банальністю навчального процесу. Свій намір він здійснив через десять років, коли почалася доба горбачовської перебудови, соціальна атмосфера наповнилася антикомуністичними, антисоветськими настроями, а мистецьке життя у шестиміліонному портовому місті на Балтиці вирувало.

Будучи студентом Сергій радо відгукнувся, коли почув навесні 1989 р., що художники-українці почали гуртуватися у Братство українських митців Ленінграду «Кобзар» (БУМ). Братчики-митці об'єднувалися навколо постаті українського художника нонконформіста Феодосія Гуменюка, який був активним діячем ленінградського товариства ім. Тараса Шевченка. Своєрідним стартовим майданчиком для подальшої виставкової діяльності братчиків стали зали Державного музею етнографії народів СРСР у Ленінграді, де в травні 1990 р. було розгорнуто першу спільну виставку Братства [7, с. 42–46].

В цей час Сергій виходив на виконання своєї дипломної роботи. Напевно під впливом цього бурхливого пробудження українського духу в місті, задля появи якого серед фінських боліт, тисячі українських козаків віддали життя, він і обрав українську тему.

Дипломна робота Сергія Герасименка – це монументальний вітраж під назвою «Пори року», на мотиви українського життя доби козацтва. Квадрат – символ землі став структуроутворюючою одиницею композиції. За іконографічною традицією у центральному великому квадратному полі Сергій зобразив основний сюжет – Юрій Змієборець, який вбиває змія, але в його трактуванні легендарний образ із життійної літератури про святих перетворився

на героїчного козака зі списом на коні, який безупинно долає зло, забезпечуючи коловерт життя. А всі важливо-станові прояви цього українського народного життя-буття розгортаються у дванадцяти сценах, які ніби дванадцять квадратних мініатюр – клейм оперізують зображення воїна, котрий творить чудо.

Колорит кожного фрагменту композиції віддзеркалює особливості природних барв української землі у різні пори року і радує дзвінкою сонячною чистотою відтінків, – як веселка, що розсовує темні хмари після потужної грозової зливи. Сприймання вітражної симфонії Сергія Герасименка викликає ремінісценцію естетичних вражень, які в традиційному докільлі українства породжує мерехтіння кольорів картатих плахт та мінливі переливи відтінків козацьких килимів, поверхні яких вкриті витканими прадавніми символами. Стилїстика декоративного малярства нагадує народне малювання, виконане з тією мірою наївності, що привертає увагу і малого, і дорослого, викликаючи в підсвідомості архетипові казково-легендарно-міфічні образи. Подібно до магїчного квадрату, який покликаний розкрити прихований розум і призначення високоосвічених моральних лїдерів у задумі світу, клітини вітражів Сергія Герасименка, коли їх пронизують промені сонця, повинні формувати містичну атмосферу світлоносності духовних настанов самоусвідомленої та самовизначеної української спільноти.

У червні 1991 р. державна екзаменаційна комісія на «відмінно» оцінила дипломну роботу Сергія Герасименка, яка також була відзначена золотою медаллю.

Безсумнівно це художнє занурення в українїстику, буквально на передодні відновлення української державності, мало ключове значення для подальшої творчої реалізації мистця. В наступні роки він повертався до мотивів із старосвітського життя, що калейдоскопічно розгорнув на площині свого монументального дипломного твору, опрацьовуючи, перепрацьовуючи їх варіації з використанням різноманїтних композиційних засобів. Дві реплїки своїх дипломних пошуків, виконані темперою по левкасу, під однаковою назвою

«Свято», Сергій Герасименко представляв на двох знакових для українства Петербургу виставках початку ХХІ століття [5, 6]. Географія поширення творів Сергія Герасименка – це чисельні країни Європи, США, Канада, Японія. До сьогодні на різноманітних інтернет-ресурсах галерей, арт-проектів, аукціонів тощо представлені ліричні живописно-декоративні композиції, які немов розпорошені частки великого епічного твору про рідний народ, над яким мистець працював усе життя, що обірвалося 10 травня 2023 р. [8, 9].

Висновки. Приклад творчості національно свідомих українських мистців і, зокрема, Сергія Герасименка, яким випало на долю жити далеко від Батьківщини, свідчить про те, що рідна культура є для художника головним, незамінним і невичерпним джерелом творчої наснаги. Постійна професійна праця над осмисленням автентичних національних образів з використанням найрізноманітніших технічних засобів і естетичних досягнень сучасного мистецтва надає особливої актуальності творчим пошукам майстра і знаходить визнання у суспільстві, яке прагне перебувати у колі передових, демократичних спільнот світу.

Діяльність Братства українських мистців «Кобзар» згасла на початку 10-х рр. ХХІ ст. Творче об'єднання українських художників міста на Неві плекало у них чуття приналежності до окремішнього цивілізаційного простору, гуртувало у мистецькій праці. БУМівці, творячи самотутні та промовисті образи, й гуртом і самотійно беручи участь у різноманітних мистецьких, культурологічних, наукових акціях і заходах у різних кінцях світу, продовжують стверджувати ідеї української національної духовності, що багато століть надає українцям сили гідно протидіяти різного штибу лютим ворогам.

Література:

1. Дерезевіц Вільям. *Смерть митця: Як творчі люди виживають у часи мільярдерів і технологічних гігантів.* – Київ : Yakaboo Publishing, 2021. – 368 с.
2. Перець О.О. *Братство українських митців «Кобзар» (БУМ) / Полтавіка. Полтавська Енциклопедія [Текст] = Poltavika. Poltava encyclopedia: у 12 – ти Т.*

/ голов. ред.. О.А. Білоусько; Центр дослід. іст. Полтави. Полт. обл. ради. – Полтава : ТОВ «АСМІ», 2015. – 755 + ССХVІ с., іл., схеми. Т. 9: Образотворче та декоративне мистецтво = *Fine Art and Decorative Art*, кн. 1 : А – Л = A – L / упоряд. тому О.А. Білоусько, Ю.О. Самойленко, В.М. Ханко; редкол. тому: О.А. Білоусько (голов. ред.) та ін. – 2015. – С. 155–157.

3. Перець О.О. Нонконформізм Феодосія Гуменюка у контексті розбудови новітнього українського мистецтва / Особистість митця в культурі / Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (20-22 квітня 2016 р.), ХНТУ / за ред. Білик А.А. – Херсон: ФОП Грінь Д.С., 2016. – С. 88–90.

4. Регіональна громадська організація «Українська національно-культурна автономія Санкт-Петербурга» / Автори-упорядники В.А. М. Пасхальний, М. О. Волик. - Полтава : Дивосвіт, 2023. – 208 с.

5. Друга міжнародна мистецька виставка «Дороги Гоголя. Полтава - Санкт-Петербург». Каталог. - ТОВ «РКП «СКАЙ ПРИНТ», 2012. - 70 с.

6. МІЖНАРОДНА ВИСТАВКА ДО 190-РІЧЧЯ Т.Г. ШЕВЧЕНКА. Каталог / Редактор Р.П. Куриляк. - ТОВ «Видавництво «Ромул», 2004. - 72 с.

7. Жигло Н. Ст. Українці Документальний літопис 1. - СПб, 2009. - 84 с.

8. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій? - М.: Поліс. - 1994. - № 1. - С.33-48.
URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/posibnuku/307/36.pdf> (дата звернення: 25.11.2024).

9. Шміт Ф. І. Мистецтво: його психологія, його стилістика, його еволюція. - Харків: Союз, 1919. - 328 с.